

بسم الله الرحمن الرحيم

نکاتی درباره ی ضرورت حضور در کلاس و پرهیز از خودخوانی و خود آموزی

آمده است که حضرت پیامبر صلوات الله علیه فرموده اند: خذوا العلم من افواه الرجال و همچنین فرموده اند: ایاکم و اهل الدفاتر...^۱
دانش را [بی واسطه] از زبان و گفتار مردان [اهل علم] بگیرید و از کسانی که فقط اهل [خواندن] نوشته جات هستند پرهیز کنید...
در این فرمایش شریف نکات زیبایی نهفته است که برای امروز ما طلبه ها بسیار راهبردی است...

گرفتن دانش به صورت مستقیم و بی واسطه از زبان اهل علم برکاتی دارد و انسان را از آسیبهایی حفظ می کند:

اولین برکت آن است که نفس حضور در محضر یک عالم و دانشمند و یافتن قدرت علمی او به صورت حضوری به انسان انگیزه ی تلاش می دهد تا انسان خود را شبیه او سازد در حالی که در خواندن نوشته جات و شنیدن صوت ها چنین انگیزه ای کمتر حاصل می شود...

دومین برکت این است که با یافتن عظمت علمی استاد به صورت حضوری انسان خود به خود در مقابل استاد تواضع و فروتنی علمی پیدا می کند و خطر کبر و خود برتر بینی که معمولا در کسانی که اهل نوشته جات هستند بروز می کند از او برطرف می شود. اگر انسان تنها اهل نوشته جات باشد معمولا زورش به نوشته ی بی زبان می رسد و فراوان بر نویسنده ی غایب اشکال می کند و از او ایراد می گیرد و اینگونه نفسانیتش پرورار شده و دچار کبر و خود بزرگ بینی می شود در حالی که نفس از خجل شدن در مقابل استاد حاضر می هراسد و به کنجی می خزد و جرئت هر اشکالی را به خود نمی دهد تا مبادا در جمع شاگردان مفتضح شود و این خود باعث ایمنی از کبر و خود برتر بینی ناشی از مطالعه ی نوشتجات و شنیدن صوت اساتید است.

سومین برکت آن است که اصولا در خواندن نوشتجات و شنیدن صوت اساتید، مذاکره ی علمی که در روایات به آن فراوان اشاره شده است و برتر از دوازده هزار ختم قرآن شمرده شده است^۲ حاصل نمی شود و تضارب آراء و مخض آراء یعنی رفت و برگشت آراء، که به برکت آن حقایق متولد می شوند صورت نمی گیرد و در بسیاری از موارد به جهل مرکب منتهی می شود.

امْخَضُوا الرَّأْيَ مَخْضَ السَّقَاءِ يَنْتِجَ سَدِيدَ الْأَرَاءِ.^۳

اضْرِبُوا بَعْضَ الرَّأْيِ بَعْضٌ يَتَوَلَّدُ مِنْهُ الصَّوَابُ.^۴

همچنین انسان از تزکیه ی علم (برکت علم و تزکیه و پیرایش آن بوسیله نظرات دیگران) که ثمره ی نشر و ارائه ی آن به دیگران است محروم میشود.

۱: زَكَاةُ الْعِلْمِ أَنْ تُعَلِّمَهُ عِبَادَ اللَّهِ.^۵

۲: إِنَّ لِكُلِّ شَيْءٍ زَكَاةً وَ زَكَاةُ الْعِلْمِ أَنْ يُعَلِّمَهُ أَهْلَهُ.^۶

^۱ این دو حدیث به صورت بیابنی در بحار الانوار ج ۲ ص ۱۰۵ ذکر شده است.

□ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَا أَبَا ذَرٍّ الْجُلُوسُ سَاعَةً عِنْدَ مُذَاكِرَةِ الْعِلْمِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنَ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ كُلِّهِ اثْنَا عَشَرَ أَلْفَ مَرَّةٍ - بحار الانوار ج ۱ ص ۲۰۳

^۳ غرر الحکم ص ۴۴۱

^۴ همان ص ۱۵۸

^۵ کافی ج ۱ ص ۱۰۱

^۶ تحف العقول ص ۳۶۴

۳: زَكَاةُ الْعِلْمِ بَدَلُهُ لِمُسْتَحِقِّهِ وَاجْتِهَادُ النَّفْسِ بِالْعَمَلِ بِهِ.^۷

۴: زَكَاةُ الْعِلْمِ نَشْرُهُ.^۸

۵: بَدَلُ الْعِلْمِ زَكَاةُ الْعِلْمِ.^۹

۶: زَكَاةُ الْعِلْمِ تَعْلِيمُهُ مَنْ لَا يَعْلَمُهُ.^{۱۰}

معمولا انسان به دلایل نفسانی، رأی خویش را متهم نمی کند ولی به عکس برای متهم کردن آراء دیگران ولع و حرص شدیدی دارد. در حالی که در روایات انسان توصیه به گرفتن سلاح نقد و محاسبه و قضاوت و اتهام زنی به سمت خود شده است^{۱۱} و در موضع تقصیر قرار دادن خود از اصول و امهات اخلاقیات در روایات است:

أَتِهِمُوا عُقُولَكُمْ فَإِنَّ مِنَ الثَّقَةِ بِهَا يَكُونُ الْخَطَأُ.^{۱۲}

برکت چهارم که از مهمترین برکات است آن است که اگر استادی اهل علم نافع باشد یقینا اهل بکاء نیز هست زیرا علامت علم نافع افزایش بکاء و خشوع^{۱۳} است و اینها موجب نورانیت دل است و این نورانیت دل و خشوع و حال بکاء به شاگردان نیز منتقل می شود و همچنین دیدن آداب استاد و ادب او که ثمره ی عقل اوست^{۱۴} نیز بسیار آموزنده است، همچنان که فرموده اند همنشینی صلحا دعوت کننده به صلاح است^{۱۵}...

از خطرات و آسیبهای خودخوانی و خودآموزی این است که انسان در بسیاری موارد دچار جهل مرکب و سوء فهم می شود و زمینه ای برای اصلاح فهم نیز در جلسه درس فراهم نیست و همچنین انانیت نفس در اثر خودبینی ناشی از خودخوانی پروار شده و به انسان می گوید: انا

^۷ غرر الحکم ص ۳۹۱

^۸ همان ص ۳۹۰

^۹ همان ص ۳۱۳

^{۱۰} بحار الانوار ج ۲ ص ۲۵

^{۱۱} که معمولا این اسلحه ها به جای گرفته شدن به سوی نفس برای پیرایش و اصلاح نفس به سوی دیگران گرفته می شود.

^{۱۲} غرر الحکم ص ۱۵۸

^{۱۳} در باب اثرات علم بر افزایش خشیت و خشوع و بکاء در قرآن کریم چنین آمده است:

إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ (فاطر ۲۸)

قُلْ آمَنُوا بِهِ أَوْ لَا تُؤْمِنُوا إِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهِ إِذَا يُتْلَى عَلَيْهِمْ يَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ سُجَّدًا (۱۰۷) وَ يَقُولُونَ سُبْحَانَ رَبِّنَا إِنْ كَانَ وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُولًا (۱۰۸) وَ يَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ يَبْكُونَ وَ يَزِيدُهُمْ خُشُوعًا (اسراء ۱۰۷ تا ۱۰۹)

وَ لِيَعْلَمَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَيُؤْمِنُوا بِهِ فَتُخْبِتَ لَهُ قُلُوبُهُمْ (حجج ۵۴)

و در حدیث می خوانیم:

صَاحِبُ الْفَقْهِ وَ الْعَقْلِ ذُو كَاتِبَةٍ وَ حَزَنٍ وَ سَهْرٍ قَدْ تَحَنَّنَكَ فِي بَرْتِسِهِ وَ قَامَ اللَّيْلِ فِي حِنْدِسِهِ يَعْمَلُ وَ يَخْشَى وَ جَلًّا دَاعِيًا مُشْفِقًا (کافی ج ۱ ص ۴۹)

يَا أَبَا ذَرٍّ مَنْ أُوتِيَ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَا يُبْكِيهِ لِحَقِيقِ أَنْ يَكُونَ قَدْ أُوتِيَ عِلْمًا لَا يَنْفَعُهُ إِنْ أَلَّهَ نَعْتَ الْعُلَمَاءِ فَقَالَ عَزَّ وَ جَلَّ إِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهِ إِذَا يُتْلَى عَلَيْهِمْ (مكارم الاخلاق ص

۴۴۲)

وَ عَلَى صَمَاتٍ حَوَتْ مِنَ الْعِلْمِ بِكَ حَتَّى صَارَتْ خَاشِعَةً (اقبال الاعمال ج ۲ ص ۷۰۸)

^{۱۴} الادب صورة العقل - الادب في الانسان كشجرة اصلها العقل - افضل العقل الآداب - لا عقل لمن لا ادب له - باب ادب كتاب شريف غرر الحکم

^{۱۵} مجالس الصالحين داعية الى الصلاح - شرح اصول کافی جناب صدرا ج ۱ ص ۳۹۵

الذی تعلّمت و انا الذی اقرئت و انا الذی هو قادر علی استخراج النکت من الکتب و انا الذی هو اله الاشکال علی کلمات الاکابر و انا الذی غنی عن الاساتید و العلماء و انا الذی

به حکم آیه ی محکمه : (ان الانسان لیطغی ان راه استغنی) این خود مستغنی بینی از اساتید موجب طغیان در او نیز خواهد شد.

در حال حاضر در مجلات علمی معتبر بین المللی ارزش قابل ذکری برای مقالات تک نفره قائل نیستند و یکی از علل این قضیه این است که بدون نظارت علمی و تزکیه ی و پیرایش رفت و برگشتی، احتمال اشکالات بزرگ در مقاله زیاد است و نویسنده به دلیل حب و بغض ها برخی نکات واضح را متوجه نمی شود، در سیره ی بزرگان حوزه نیز دادن کتب به شاگردان ارشد برای بازبینی و طرح تصحیحات مشهور است.

در کتاب آداب المتعلمین اثر دانشمند سترگ عالم تشیع، خواجه نصیرالدین طوسی رحمه الله این حدیث شریف نقل شده است و برای آن تعلیل زیبایی ذکر شده است:

«العلم ما یؤخذ من أفواه الرجال لأنهم یحفظون أحسن ما یسمعون، و یقولون أحسن ما یحفظون»

گرچه این تعلیل بسیار زیبا و راهبردیست و نکته ی مهم و قابل توجهی را در بر دارد اما نباید از برکات دیگر اخذ علم از افواه نیز غفلت شود زیرا برکات اخلاقی و تربیتی اگر مهمتر از برکات علمی نباشد یقیناً کم اهمیت تر نیست.^{۱۶}

نکته ی پایانی این که در روایات شریفه برکات خاصی برای مذاکره ی علم و مجلس درس شمرده شده است که نشان از اهمیت خاص برای چند طرفه بودن مجالس علمی دارد. از جمله در کتاب شریف منیه المرید آمده است^{۱۷}:

وَعَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ :

إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يَقُولُ تَذَاكُرُ الْعِلْمِ بَيْنَ عِبَادِي مِمَّا تَحْيَا عَلَيْهِ الْقُلُوبَ الْمَيِّتَةَ إِذَا هُمْ أَنْتَهَوْا فِيهِ إِلَى أَمْرِي.

وَعَنْ الْبَاقِرِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: رَحِمَ اللَّهُ عَبْدًا أَحْيَا الْعِلْمَ فَقِيلَ وَ مَا إِحْيَاؤُهُ قَالَ أَنْ يَذَاكِرَ بِهِ أَهْلَ الدِّينِ وَ الْوَرَعِ.

وَ عَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: تَذَاكُرُ الْعِلْمِ دِرَاسَةٌ وَ الدِّرَاسَةُ صَلَاةٌ حَسَنَةٌ.

همچنین در روایات دیگری آمده است که :

مجلس العلم روضة الجنة^{۱۸}

العلم رجله زيارة العلماء و جیشه محاوره العلماء^{۱۹}

و الحمد لله رب العالمين

محسن بهرامی - قم مقدسه اسفند ۹۵

^{۱۶} امام خمینی رحمت الله علیه می فرمودند : هر قدمی که برای تحصیل علم برمی دارید، قدمی هم برای کوبیدن خواسته های نفسانی، تقویت قوای روحانی، کسب مکارم اخلاق،

تحصیل معنویات و تقوی، بردارید - جهاد اکبر ص ۲۰

^{۱۷} منیه المرید شهید اول ص ۱۶۹ و ۱۷۰

^{۱۸} نثر التالی ص ۱۰۰

^{۱۹} منیه المرید ص ۱۴۸